

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 1 Nisan 2022

ss. 107-143

Makalenin Geliş

Tarihi

20/03/2022

Makalenin

Kabul Tarihi

17/04/2022

Yayın Tarihi

30/04/2022

TÜRK EDEBİYATINDA REGÂİBİYYE GELENEĞİ VE ŞÂKİR'İN NAZM-I REGÂİB'İ

Halil BATUR¹

ÖZET

Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile beraber dinî içerikte pek çok edebî tür ortaya çıkmıştır. Bu türler içerisinde Hz. Muhammed'in hayatını merkeze alan türlerin önemli bir yeri ve ağırlığı vardır. Klasik Türk edebiyatı türleri arasında gösterilen miraciyye, kırk hadis, mücizât, hicretü'n-nebi, hilye, gazavât-ı Resulullah, şefaât-nâme, na't ve mevlid gibi eserler, bu çerçevede değerlendirilen edebî eserlerdir. Söz konusu edebî ürünler yüzyıllarca halk tarafından oldukça sevilmiş, değişik vesilelerle ve muhtelif meclislerde okunmuştur. Bu türlerden biri de diğer dinî türlere nispetle daha az örneği bulunan regâibiyyelerdir. Regâib gecesi, İslam dinine göre Hz. Muhammed'in anne rahmine düştüğü gece olarak kabul edilen ve mübarek üç ayların ilki olan recep ayının ilk cuma gecesidir. Regâibiyyeler tıpkı na't, mevlid, miraciyye gibi müstakil bir tür olarak görülmüş ve bu konuda müstakil eserler de yazılmıştır. XI. yüzyıldan itibaren kandil olarak kutlanmaya başlanan Regâib gecesinde önceleri diğer mübarek gün ve gecelerde olduğu gibi mevlitler okutulmuştur. Elimizdeki bilgilere göre Regâib kandillerinde XVIII. yüzyıla kadar devam eden mevlit okuma geleneği, zamanla yerini regâibiyye denilen manzum ürünlere bırakmıştır. Türk edebiyatında şu ana kadar tespit edilen regâibiyye türünde yazılmış beş eser vardır. Bunlar Salâhî, Mehmed Fevzi, Üsküdarlı Sâfî, Receb Vahyî ve Şemsî'ye ait olan regâibiyyelerdir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı ABD., halilbaturr@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-7742-6339

Bu çalışmada öncelikle Regâib gecesi ve regâibiyye türü ile ilgili bilgiler verilerek türün Türk edebiyatındaki örneklerinden bahsedilmiştir. Ardından Şâkir adlı/mahlaslı şairin kaleme aldığı “*Nazm-ı Regâib*” adlı regâibiyye; şekil, muhteva, dil ve üslup açısından incelenmiştir. Yazının sonunda ise eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Regâibiyye, Şâkir, Regâib gecesi, Tevşih.

THE TRADITION OF REGAİBIYYE IN TURKISH LITERATURE AND NAZM-I REGAİB BY ŞÂKİR

ABSTRACT

With the conversion of Turks to Islam came a variety of literary genres with religious quality and content, some of which are focused on the life of the beloved Prophet Muhammad (PBUH). Such genres have a significant place and weight in Turkish literature. Some of these works include miraciyye (Ascension of the Prophet to the Heavens), forty hadith, mucizât (Miracles of the Prophet), hijratü'n-nebi (Migration of the Prophet), hilye (Physical description of the Prophet), gazavât-ı Rasulullah (Battles of the Prophet), şefa'at-nâme (Intercession of the Prophet), na't (Poetry in praise of the Prophet) and mawlid (Birth of the Prophet), which are also classified as classical Turkish literature genres. The aforementioned literary masterpieces have been adored by the public for ages and have been read on numerous occasions and in various assemblies. One of these types is the regâibiyyes, of which there are fewer examples written than for other religious types. According to Islam, the night of Regâib is the first Friday night of the month of Rajab, which is the first of the three blessed months, and this night is regarded as the night when the Prophet's mother was impregnated with him. Regâibiyyes, like na't, mawlid, and miraciyye, have been regarded as an autonomous genre, and differentiated works have been published on the subject. Mawlids were recited on the night of Regâib, which began to be honoured as one of the five Islamic holy nights in the eleventh century, just as they were on other blessed days and nights. To the best of our knowledge, the tradition of reciting mawlids on the night of Regâib, which lasted until the seventeenth century, was eventually supplanted with regâibiyye poetry. Five works produced in the regâibiyye style have been identified in Turkish literature up to the present time, the writers of which are Salâhî, Mehmed Fevzi, Üsküdarlı Safî, Receb Vahyî, and Şemsî, respectively.

The present study begins with the provision of information about the night of Regâib and the genre of regâibiyye, followed by examples from Turkish literature. The poet's regâibiyye "Nazm- Regâib," written under the pseudonym Şâkir, is next evaluated in terms of form, content, language, and style. The transcription of the work is supplied at the end of the study.

Keywords: Regâibiyye, Şâkir, The night of Regâib, Tevşih.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının en karakteristik özelliklerinden biri hemen hemen her eserin az çok dinî bir özellik taşımasıdır. Özellikle Anadolu'da gelişen Türk edebiyatı incelendiğinde bu durum daha açık bir şekilde görülür. Bu konuda, sanat gayesiyle yazılan şiirlerden birer nasihat olarak kaleme alınan yazılara varıncaya kadar her eser “dinî edebiyat” çerçevesinde değerlendirilebilir (Levend, 1972: 35). Nitekim kimi araştırmacılar bu mahiyette gelişen edebiyatı, İslamî Türk edebiyatı olarak da adlandırmışlardır (Köksal, 2005: 23).

İslamî Türk edebiyatının muhtevasını oluşturan temel kaynaklar incelendiğinde sanatçıların dinî unsurları hemen hemen tüm eserlerinde büyük ölçüde kullandıkları görülecektir. Başta Allah, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed olmak üzere tefsir, fıkıh, kelâm, akaid, tasavvuf, tabakât ve menâkıp kitapları gibi pek çok dinî unsur, bu edebiyatta önemli bir yere sahiptir (Levend, 1972: 35). Zaman içerisinde dinî unsurların klasik edebiyatta kullanılması, bir gelenek hâline gelmiş ve bu geleneğin tesiriyle de dinî öğeler, muhtevada olduğu kadar şekil bakımından da edebî ürünlerde kendisini göstermiştir. Bu geleneğin bir yansıması olarak da dinî içerikte olsun ya da olmasın gerek mensur gerekse manzum eserler, Besmele'den sonra Hamdele ve Salvele'yle başlayıp dua ve münâcât ile biten geleneksel bir tertip hususiyeti kazanmıştır (Çelebioğlu, 1998: 349).

Dinî konu ve öğelerin ağırlıklı olarak işlendiği İslamî edebiyatın en önemli türlerini, Hz. Muhammed'in hayatı çevresinde gelişen türler oluşturur. Dinî edebiyatın miraciyye, kırk hadis, mûcizât, hicretü'n-nebi, hilye, gazavât-ı Resulullah, şefaât-nâme, na't ve mevlid gibi eserleri, bu çerçevede kaleme alınan edebî ürünlerdir. Söz konusu türlerde kimi zaman Hz. Muhammed'in hayatının bir kesiti ele alınırken kimi zaman daha geniş çapta eserler de yazılmıştır. Bu eserler bazen müstakil bir eser suretinde yazılmış, bazen de bir eserin bölümü olarak tasarlanmıştır.

Hz. Muhammed'in hayatı çevresinde gelişen edebî türlerden biri de regâibiyyelerdir. Regâibiyyeler, Hz. Peygamber'in hayatını merkeze alan türler içerisinde diğerlerine nispetle sayısı az olan bir türdür. Çalışmamızda öncelikle Regâib ve Regâib Kandili kavramları üzerinde durulacak, Türk edebiyatında Regâibiyye türünün özellikleri ve örnekleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra da hakkında elimizdeki *Nazm-ı Regâib* adlı eseri dışında herhangi bir

bilgiye sahip olmadığımız Şâkir adlı/mahlaslı şairin eserinin bu gelenek içerisindeki yeri mukayeseli bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Regâib / Regâibiyye

Regâib, “bol ve değerli olan bağış” anlamına gelen “rağbe” kelimesinin çoğul hâlidir. Sözlükler incelendiğinde bu sözcüğün “bol sevap, mükâfât, faziletli amel, müstehap ve nâfile ibadet; oldukça çok rağbet edilen şey; arzu olunan şey, hediye, ihsan; çok rağbet edilen şeyler; istemek, dilemek, üstüne düşmek, rağbet etmek, vazgeçmek, geniş olmak, ummak; ağır pahalı nefis mergûb nesne ve atâ-i kesîr” gibi farklı anlam ve bağlamlarda kullanıldığı görülür (Tekeli, 2007: 535; Yıldız, 2008: 49; Kanar, 2009: 968; Ahterî, 1310: 352; Mehmed Bahaeddin, 1997: 355).

Kur’an-ı Kerim’de sekiz ayette “rağbe” kökünden türemiş sözcüklere yer verilmiş olup bu sözcükler; “Bakara, 2/130; Nisâ, 4/127; Tevbe, 9/59,120; Meryem, 19/46; Enbiyâ, 21/90; Kalem, 68/32; İnşirah, 94/8” ayetlerinde “rağbet etmek, arzulamak, istemek” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Regâib kelimesi Kur’an-ı Kerim’de kelime şeklinde geçmemektedir. Bir terim olarak ise Regâib, hicrî takvime göre yedinci ay olan recebin kutsal olarak kabul edilen ilk cuma gecesidir. Bu gecede Allah’ın rahmet, bağış ve yardım dağıttığına inanılmaktadır (Yekbaş, 2011: 206).

Regâib gecesi Kur’an-ı Kerim’de saygı gösterilmesi istenen ve hadislerde oruç tutulması tavsiye edilen haram aylardan recep ayı içerisinde bulunmaktadır. Bu gece için sözlüklerde şu bilgiler yer almaktadır: “Leyle-i Regâib: Fahr-ı Kâinât (s.a.s.) Efendimiz Hazretlerinin rahm-i mâdere düşdükleri leyle-i mübârekeye müsâdif gice ki recebin ilk cum’a gicesidir.” (Şemseddin Sâmî, 2004: 667). “Leyle-i Regâib bundandır ki atâyâ-yı cezîle ve mevâhib-i celîle gecesidir. Mâder-i nebevi aleyhi’s-selâm olan Âmine cenahları, peder-i vâlâ-güher-i nebevî olan Abdullah ile ol gece zıfâf ve rahm-ı mûmâ’ileyhâ, sadef-i dürre-i nebâlet ittisaf olmuştur ki evvel şeb-i Cum’a-yı Receb-i şeriftir.” (Akkuş, 1992: 130). “Leyle-i Regâib, Hâtemü’l-enbiyâ Efendimize vâlîde-i mükerrermeleri Hazret-i Âmine’nin hâmil kaldıkları şeb-i mukaddes ki Receb-i şerifin ilk Cum’a gecesidir.” (Naci, 1995: 440). “Leyle-i Regâib, Fahr-i Kâ’inât Efendimizin rahm-i mâdere düşdükleri gece ki Receb’in ilk Cum’a gecesine tesadüf eder.” (Mehmed Bahaeddin, 1997: 355). “Leyle-i regâib, Resûl-i Ekrem’in ana rahmine düştüğü gece.” (Ahmet Vefik Paşa, 2000: 790). Regâib gecesinin mahiyeti ve muhtevası ile ilgili görüşler farklı olsa da İslâm âleminin çoğunluğu bu geceyi mübarek bir gece olarak görüp Hz. Muhammed’in ana

rahmine düştüğü gece olarak kabul etmekte ve Hz. Muhammed'i anma ve günahlarının bağışlanması vesilesiyle kutlanmaktadır.

İslam âleminde bu gecenin kandil olarak görülmesinin 480/1087-1088 tarihinde ilk olarak Bağdat'ta başladığı ifade edilmektedir (Aslan, 2009: 220). XI. asırdan itibaren kandil olarak kutlanmaya başlanan Regâib gecesinde önceleri diğer mübarek gün ve gecelerde olduğu gibi mevlitler okutulmuştur (Özcan, 2004: 484). Kaynaklara göre XVIII. asra kadar devam eden mevlit okuma geleneği, zamanla yerini özellikle tasavvuf ehli tarafından yazılan regâibiyye denilen manzum ürünlere bırakmıştır. Regâibiyye zamanla terim anlamı kazanarak edebî bir tür ismi hâline gelerek Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğü gece olarak kabul edilen recep ayının ilk cuma gecesinden bahseden ve bu gecenin faziletini anlatan manzum eserlere denmiştir (Yekbaş, 2011: 207).

2. Türk Edebiyatında Regâibiyyeler

Türk edebiyatında yazılan mevlitlerin çoğunda Hz. Muhammed'in doğumunun yanı sıra o henüz doğmadan önceki olaylardan da söz edilmektedir. Hz. Peygamber ile ilgili olaylardan biri de annesi Âmine ve babası Abdullah'ın evlenmesi ve annesinin Hz. Muhammed'e hamile kalmasıdır. Bu açıdan bakıldığında mevlitlerde yer verilen bu bölümler regâibiyye olarak değerlendirilebilir. Mevlitlerin çoğunda nasıl ki miraciyye bölümüne yer veriliyorsa söz konusu bölümleri de birer regâibiyye olarak görebiliriz. Ancak genellikle mevlitlerde yer verilen miraciyye bölümleri ayrı bir başlık hâlinde yazılırken Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğü geceden bahseden beyitler ise ayrı bir bölüm ya da başlık altında verilmemektedir. Fakat söz konusu fark, biçimsel bir tercih meselesidir. Sonuç itibarıyla mevlitlerin içinde tıpkı miraciyyeler gibi muhteva açısından regâibiyyeler de bulunmaktadır (Yekbaş, 2011: 207).

Mevlitlerdeki Regâib gecesinden bahseden bölümler dışında müstakil bir eser olarak kaleme alınan regâibiyyeler de vardır. Bu eserlerin mevlitlerdeki beyit düzeyinde muhteva itibarıyla aynı olan bölümlerden farkı, münhasıran Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğüne inanılan Regâib gecesini anlatma amacıyla yazılmalarıdır. Bu tür eserler kaleme alınmadan önce Regâib kandillerinde genellikle mevlit tarzında manzumeler okunmuştur.

Müstakil bir eser olma özelliği gösteren ilk Türkçe regâibiyyeler, XVIII. asırdan sonra kaleme alınmıştır. Dinî muhtevalı ve bilhassa Hz. Muhammed'in hayatını merkeze alan türler içerisinde diğerlerine oranla az sayıda örneği bulunan regâibiyyelerin şu ana kadar tespit edilen beş örneği olup bunların

tamamı manzum olarak kaleme alınmıştır. Çalışmamızın konusu olan Şâkir'in *Nazm-ı Regâib*'i de bu türün şu ana kadar tespit edilen altıncı örneği olacaktır.

2.1. Salâhî'nin *Matlau'l-Fecr*'i

Bilinen en eski tarihli müstakil regâibiyye olarak kaleme alınan eser, Salâhî'nin *Matlau'l-Fecr* adlı eseridir. Asıl adı Abdullah Salâhaddin-i Uşşâkî olan Salâhî, XVIII. asrın mutasavvıf şairlerindedir. Eser, Mevlevî şeyhlerinden Alâeddin Efendi, Nâyî Osman Dede ve Mustafa Haşim Baba'nın bulunduğu bir mecliste Salâhî'den bir regâibiyye yazmasını istemeleri üzerine yazılmıştır. Şair, eserinde kendisinden önce manzum bir regâibiyye yazılmadığını, bu eserin ilk olacağını vurgulayarak böyle bir eser yazmasının kendisine verilen İlahî bir lütuf olduğunu ifade etmektedir. Eserin 1729-1755 yılları arasında bir tarihte yazıldığı tahmin edilmektedir. Eserin farklı kütüphanelerde 3 ayrı nüshası bulunmaktadır. *Matlau'l-Fecr*'in Türk din musikisi bestekârları arasında gösterilen Nâli-zâde İbrahim Efendi tarafından bestelendiği düşünülmektedir. *Matlau'l-Fecr*, 211 beyitlik bir mesnevi olup eserde mesnevilerde takip edilen genel esaslara uyulmuştur. Aruzun "fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün" kalıbı ile yazılan regâibiyyenin ilk altı beyti tevhid türündedir. Sonrasında eserin yazılma sebebi ve Regâib gecesi ile ilgili kısa bilgilerin verildiği Mukaddime (7-17) bölümü gelir. Âgâz-ı Kelâm (18-54) bölümünde Hz. Muhammed'in ruhunun ve âlemlerin yaratılması, peygamberlerin tebliğ ile görevlendirilmesi ve bu yoldaki mücadeleleri anlatılmıştır. Bahr-ı Sâni'de (55-119) Hz. Muhammed'in doğumu, risâleti ve mucizeleri, Bahr-ı Sâlis'de (120-156) Resulullah'ın miracı, Avdet-i Mi'raç'ta (156-173) Cenab-ı Hak ile miraçta mülakatı ve bu hadiseyi sahabesine aktarması anlatılmıştır. Eserin son bölümünde şair bir na'ta (174-196) ve münâcâta (197-203) yer vermiştir. Hatime bölümünde şair;

"Eyledüm uşşâka anı yâdigâr

Ola kim neşr eyleye Perverd-gâr

Bu idi dilden Salâhî sâniha

Bana ihvân okıya bir Fâtiha"

mısraları ile eserinin adının *Matlau'l-Fecr* olduğunu söyleyerek regâibiyyeyi okuyanlardan bir fatiha okumaları talebinde bulunur (Akkuş, 1993: 133-135).

2.2. Üsküdarlı Sâfi'nin *Leyle-i Regâib*'i

XIX. asır şairlerinden olan Üsküdarlı Sâfi'nin (öl. 1901) *Leyle-i Regâib* adını taşıyan regâibiyye türündeki eseri *Divânçe*'sinde yer almaktadır. Eser, terki-i bend nazım şekli ile yazılmış olup altışar mısralık dört bentten ibarettir. Manzume aruzun “mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün” kalıbı ile yazılmıştır.

Eserin ilk bendinde Hz. Muhammed'in anne rahmine düşmesi, Cebrail'in bu gecenin çok şeylere gebe olduğunu ilan etmesi, tüm kâinatın bu gece dolayısıyla ümit içinde beklediği anlatılır. İkinci bentte Regâib gecesinin ehemmiyeti üzerinde durulur. Şair üçüncü bentte Hz. Muhammed'i çeşitli sıfatlarla över, son bentte ise şairlerin onu övmekten âciz oldukları ve bizzat Allah tarafından Kur'an-ı Kerim'de onun övüldüğünü vurgulayarak bu eseri yazma amacının Allah'ın lütfuna ermek olduğunu ifade eder.

Üsküdarlı Sâfi'nin regâibiyyesi 12 beyit olması hasebiyle bu türün en kısa örneğidir. Ayrıca Regâibiyyeler genel itibariyle mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmışken bu eser terki-i bend nazım şekli ile yazılmıştır (Yıldız, 2008: 48-49).

2.3. Mehmed Fevzi Efendi'nin *Enverü'l-Kevâkib fî Leyleti'r-Regâib*'i

XIX. asır âlim ve şairlerinden olan Mehmed Fevzi Efendi'ye (öl. 1900) ait olan eser 1316/1898'de yazılmıştır. Aynı zamanda Edirne müftülüğü de yapan şairin pek çok eseri vardır. Şair na't, mevlid ve miraciyyenin yanı sıra bir de regâibiyye yazmıştır. Eser, mensur bir dibace ile başlaması itibariyle türün diğer örneklerinden farklıdır. Şair mensur dibacede Regâib gecesinin önemini ve eseri neden kaleme aldığını ifade ederek kendisinden önce regâibiyye yazılmadığını aktarır. Bu durum şairin kendisinden neredeyse 150 yıl önce yazılan Salâhî'nin regâibiyyesinden haberdar olmadığını göstermektedir. Şair, eserinden herkesin istifade edebilmesi adına eserini sade bir dil ile kaleme aldığını sözlerine ekler.

Mehmed Fevzi Efendi'nin regâibiyyesi de Salâhî'nin eseri gibi aruzun “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbı ile yazılmış bir mesnevidir. Harekeli olarak yazılan eser, 112 beyitten oluşur.

Mehmed Fevzi Efendi, mensur dibaceden sonra klasik mesnevi tertibine uygun olarak sebeb-i te'lif bölümüne geçer. Şair eserin hemen giriş bölümünde eserini beş fasıl hâlinde tertip ettiğini aktarır.

Eserin gerek giriş bölümünde gerekse diğer beş bölümün sonunda aşağıdaki iki beyit nakarat olarak verilmiştir:

“Rahm-i pâke geldi çün hayrû'l-enâm

Gönlimizden açılıp cümle gamâm

İde Mevlâ bizleri şâd u be-kâm

Diyelüm gel es-salatü ve's-selâm”

Besmele ve Salvele bölümlerinden sonra şair birinci fasılda regâib kelimesinin anlamı ile ilgili bilgi vererek bu gecenin ehemmiyeti üzerinde durur. İkinci fasılda Regâib gecesinin alametleri ve Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın başından geçen olağanüstü olaylar anlatılır. Üçüncü fasılda Abdulmuttalib'in, oğlu Abdullah'ı evlendirmek için kız araması ve Âmine'yi oğluyla evlendirmesi anlatılmaktadır. Eserin dördüncü faslında recep ayının cuma gecesinde Hz. Muhammed'in anne rahmine düştüğü ifade edilir. O gece her taraf nurla dolmuş, melekler ve peygamberlerin ruhu yeryüzüne inerek Âmine'yi tebrik etmişler, birçok kilise de yıkılmıştır. Kâbe dile gelmiş, yakında putlardan temizleneceğini ve Hz. Muhammed'in ümmetinin kendisini tavaf edeceğini söylemiştir. Eserin son faslında bir münâcât yer almaktadır. Şair, burada dua ettikten sonra eserinin yazılış tarihini verir (Yekbaş, 2010: 77-83).

2.4. Receb Vahyî'nin *Leyle-i Regâib'i*

Receb Vahyî, 1867-1922 yılları arasında yaşamış olup bir ara dönem şairi olarak tanımlanmıştır. Şairin *Minhâcü'l-Mi'râc* ve Ziya Paşa'ya nazire olarak kaleme aldığı terhib-i bend ve terci-i bentleri basılmış olup birçok eseri de basılmamıştır. Şair, Bursa'da yayımlanan Nilüfer mecmuasında şiir ve tercümelemleri ile tanınmış olup burada yayımlanan şiirleri daha çok hikemî, didaktik ve tasavvufi izler taşımaktadır.

Receb Vahyî'nin *Leyle-i Regâ'ib* manzumesi, şairin *Minhâcü'l-Mi'râc* adlı risalesinin içinde bulunmaktadır. Eser 9 bentten oluşmakta olup müsemmene benzer bir nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Toplam 36 beyitten ibarettir.

Leyle-i Regâ'ib eserinin ilk üç bendinde Regâib gecesinin faziletlerini anlatan şair, dört ve beşinci bentlerde Hz. Muhammed'i över, altıncı bentte Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'in babası Abdullah'a, sonrasında ise Âmine'ye geçmesinden bahseder. Dolayısıyla bu bölümden itibaren konu Regâib'e gelir. Yedinci bentte her iki cihanın Hz. Muhammed'in nurundan yaratıldığı anlatılır. Sekizinci ve dokuzuncu bentlerde de Hz. Muhammed övülerek regâibiyye son bulur (Yekbaş, 2011: 219-222).

2.5. Muhammed Şemseddin-i Bursavî'nin Regâibiyyeleri

XX. asır âlim, mutasavvıf ve şairlerinden olan şairin asıl adı Muhammed Şemseddin Canpek olup 1886-1965 yılları arasında yaşamıştır. Şairin regâibiyye türünde iki manzumesi olup bu şiirler şairin *Divân-ı Hadikatü'l-Ma'ânî* adıyla basılan manzum eserleri arasında bulunmaktadır.

Regâibiyyelerden biri sekiz bentlik bir murabba, diğeri ise 13 beyitlik bir gazeldir. Her iki şiirin de vezni “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün” dür. Eser daha çok tasavvufi bir içeriğe sahiptir (Bilgin, 1990: 18-19).

3. Şâkir'in Nazm-ı Regâib'i

Çalışmamızın başlıca konusu, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY06635 demirbaş numarası ile kayıtlı bulunan *Nazm-ı Regâib* adlı eserdir. Eser çok fazla örneği olmayan rika'a hattı ile kaleme alınmış olup 12 varaktan ibarettir. Kütüphane kayıtlarında yazar adı olarak Şâkir ismi geçmekte olup eser ile ilgili başka herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Eser incelendiğinde farklı varaklarda şairin “Şâkir” ismini/mahlasını altı kez kullandığı görülmektedir. Eserin mukaddimesinde, hatimesinde veya ferağ kaydında müellif ile ilgili başka bir bilgi bulunmadığından tam olarak Şâkir adlı/mahlaslı şairin kim olduğu tespit edilememiştir. Keza eserin herhangi bir yerinde telif tarihi hakkında bir bilginin de olmaması müellif veya yaşadığı döneme dair kesin bir karara varmayı imkânsız kılmaktadır. Biyografik ve bibliyografik kaynaklar incelendiğinde Şâkir mahlasını kullanan 9 şair, TEİS'te (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü)² ise 22 şair ile ilgili bilgi vardır (İpekten vd. 1988: 465-466). Ancak bu şairlerden hangisinin üzerinde çalıştığımız eserin müellifi olduğunu kesin olarak anlamak mümkün değildir. Zira söz konusu şairlere ait *Nazm-ı Regâib* adlı bir eser kaydedilmemiştir.

Eserin ismi kütüphane kayıtlarında “*Nazm-ı Regâib*” olarak kaydedilmiştir. Ancak eserin herhangi bir yerinde tam olarak bu ifade geçmemektedir. Fakat eserin son bölümünde yer alan:

“Bu **regâ'ib nazmını** kilik-i ferîd
Eyledi rik'a ile tahrîre resîd”

beytinde geçen “Regâib nazmı” ifadesinden hareketle böyle bir isimlendirmenin isabetli olduğu görülmektedir.

Nazm-ı Regâib, yapı bakımından iki bölümde incelenebilir. Birinci bölüm 134 beyitlik bir mesnevi olup Salâhî ve Mehmed Fevzî Efendi'nin de regâibiyyelerinde ve Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât*'ta kullandığı aruz kalıbı olan “fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün” kalıbı ile yazılmıştır.

Şair eserine klasik mesnevi tertibinde olduğu gibi besmeleyle başlar. Eser, besmele ile başlayan ancak herhangi bir başlık kullanılmayan 12 beyitlik

² <http://teis.yesevi.edu.tr/>. Erişim Tarihi: 8 Mart 2022.

bölüm ile beraber 7 bölüm hâlinde yazılmıştır. Diğer bölümlerin adları ve hangi beyitleri kapsadığı aşağıda verilmiştir:

1. Giriş Bölümü (1-12)
2. Âgâz-i Sühan (13-29)
3. Mebhas-ı Rûh-ı Ahmedî (30-44)
4. Beyân-ı İzhâr-ı Ervâh-ı Enbiyâ (45-66)
5. Beyân-ı Zuhûr-ı Sâirü'l-eşyâ (67-82)
6. Beyân-ı Halku'l-ecsâd (83-125)
7. Hatime-i Münâcât (126-134)

Klasik mesnevi tertibinde takip edilen giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş gibi bölümler *Nazm-ı Regâib*'de de vardır. Fakat eserde mesnevilerde genellikle başa dercedilen na't ve münâcât bölümleri, hatimeden sonra verilmiştir. Mesnevinin ilk on iki beyti Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necat*'ının başına oldukça benzemekte olup bu durum, şairin ondan etkilendiğini göstermektedir. Zira şair bu beyitlerde Allah'ın adı ile başlamanın önemi ve Allah adını anmanın fazileti üzerinde durur. Aşağıdaki beyitler bu benzerliğe örnek olarak gösterilebilir:

<i>Vesiletü'n-Necat</i>	<i>Nazm-ı Regâib</i>
Allah adın zikr idelim evvelâ Vacip oldur cümle işde her kula	İbtidâdan söyleye Allâh adını İntihâda seyr kııl imdâdını
Allah adı olsa her işin önü Hergiz ebter olmaya anın sonu	Allâh adınsız şürü ^ç olan işi Ebter olur başa çıkmaz bir kişi
Her nefesde Allâh adın di müdâm Allâh adıyla olur her iş tamâm (Kemikli, 2016: 79)	Şevk ile Allâh de ey mü'min hemân ^ç Aşk ile Allâh de her ân ü zamân

Şair, *Nazm-ı Regâib*'in giriş bölümüne;

“Biz günâhkârânı mağfûr eyleye
Zenbimiz ‘afv ile mestûr eyleye

Bu du‘âda **Şâkir**'i yâd eyleyin
Ola rıçvân-ı Hudâ'da mü'temen”

beyitleri ile dua edip, dua isteyerek son verir.

Şâkir, bundan sonra 13-29. beyitlerde “Âgâz-ı Sühan” adıyla yeni bölüme geçer:

“Ey kılan sırr-ı nübüvvetden su’âl
Söyleyem bu mebhâşa bir nev-mağâl”

Şair, bu bölümde sözlerine peygamberliğin sırrına dair kendisinden gerçekte veya hayalî olarak soru soran birinin sorusu ile başlayarak nübüvvetin ve Nur-ı Muhammedi’nin sırrı ile ilgili bilgiler verir. Hz. Muhammed’in nurunun tüm varlıklardan önce var olduğunu, mahlukatın tamamının onun nurundan yaratıldığını ifade eder. Bu bölümün sonunda *Nazm-ı Regâib*’in diğer bölümlerinde de toplamda üç kez tekrar edilen ve Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’indeki nakarat beytini anımsatan aşağıdaki nakarat beyti yer almaktadır. Ayrıca daha önce yazılan regâibiyyelerde de nakarat bölümlerine yer verilmiştir. Aşağıda *Vesiletü’n-Necat* ile birlikte diğer regâibiyyelerde kullanılan nakaratlar verilmiştir.

<i>Vesiletü’n-Necat</i>	Ger dilersiz bulasız oddan necât Aşk ile derd ile idin es-salât (Kemikli, 2016: 80)
<i>Nazm-ı Regâib</i>	“Saña Allâh kıldı zâtıyla şalât Eş-salât ey fahr-ı ‘âlem eş-salât
<i>Enverü’l-Kevâkib fî Leyleti’r-Regâib</i>	İde Mevlâ bizleri şâd u bekâm Diyelüm gel es-salatü ve’s-selâm (Yekbaş, 2010: 86)

Mesnevinin üçüncü bölümünün başlığı Mebhas-ı Rûh-ı Ahmedî (30-44)’dir. Hz. Muhammed çeşitli sıfatlarla övülerek bu bölüme başlanır:

“Diñle imdi şimdi ol rûh-ı şerîf
Ol ‘afif ü ol nazîf ü ol laţîf

Hağ Ta‘âlâ zâtına ta‘zîm için
Ol mübarek rûhuna tekrîm için

Rûhunu cismi gibi taşvîr idüp
‘Âlemi anî ile tenvîr idüp”

Allah çok iffetli, şerefli, ince ve temiz bir ruha sahip olan Hz. Muhammed’in zatını tekrîm etmek için ruhunu cismi gibi tasvir ederek âlemi onun nuruyla aydınlatmıştır. Onun mübarek başı hidayetin ta kendisidir. Boynu,

alçakgönüllü olmasından dolayı ziyadesiyle ince ve yumuşaktır. Gözleri hayanın, lisanı sadakatin, yanakları muhabbetin, kalbi takvanın, içi zühdün, ayağı istikametın sembolüdür. Allah onun ruhunu rahmeti ile terbiye etmiştir.

Dördüncü bölümün başlığı “Beyân-ı İzhâr-ı Ervâh-ı Enbiyâ” adını taşımaktadır. Allah’ın diğer peygamberlerin ruhlarını da Nur-ı Muhammed’den yarattığı üzerinde durulmuştur. Hz. Muhammed’in nurunun diğer peygamberler aracılığıyla taşınarak kendisine ulaştığı ve tüm peygamberlerin onun nübüvvet ve kemalini tasdik etmekle mükellef oldukları anlatılmıştır.

Beşinci bölüm olan “Beyân-ı Zuhûr-ı Sâ’irü’l-eshyâ” bölümü 15 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde yer, gök ve içindeki bütün mahlukatın, meleklerin, salih kulların, şehitlerin, Kâbe ve Beyt-i Mukaddes’in ve cümle mevcudatın Hz. Muhammed’in nurundan yaratıldığı tekrar anlatılmıştır.

Altıncı bölüm olan “Beyân-ı Halku’l-ecsâd”da Hz. Muhammed’in nurunun Hz. Âdem’den başlayarak Hz. Şit, Hz. Nûh, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail’in alınlarına yansıyarak taşındığı anlatılmıştır. Bu nur, daha sonra Hz. Peygamber’in dedesi Abdulmuttalib’e ve ondan da Hz. Abdullah’a taşınmıştır. Hz. Abdullah ile Hz. Âmine’nin recep ayının ilk cuma gecesi evlenmesiyle Nur-ı Muhammedî Abdullah’tan Hz. Âmine’ye geçmiştir. Dolayısıyla Regâib gecesi ve kandilinin anlamı ve kıymeti doğrudan bu bölümde anlatılmaya başlanmıştır. Regâib gecesinde çok kilise harap olmuş, nice putlar yerle bir olmuştur. Âlimler, kâhinler, rahipler ve filozoflar böyle bir nurun varlığından o gece haberdar olmuşlardır.

Daha sonra Hz. Âmine’nin Hz. Muhammed’e hamile kalmasına geçilmiştir. Âmine annemiz hamileliğinin ilk ayında evine bir güzel zatın geldiğini görür ve ona kim olduğunu sorar. Bu, Hz. Âdem’dir ki Âmine’ye karnındaki işaret ederek onu müjdeleyerek tebrik eder. Karnındaki bebeğin insanların en hayırlısı ve âlemin iftihar ettiği kişi olduğunu, Allah’ın büyük izzet ve devletine layık olduğunu ve bu yüzden Allah’a çok hamd ve şükür etmesi gerektiğini öğütler. Hamileliğinin ikinci ayında Hz. Şit, üçüncü ayda Hz. İdris, dördüncü ayda Hz. Nûh, beşte Hûd, altıda İbrahim, yedide İsmail, sekizde Musa ve nihayet dokuzuncu ayda da Hz. İsa gelir. Bu zatların her biri Hz. Muhammed’in gelişini müjdeleyerek onu tebrik ederler. Şair bu bölüme ikinci mısrası nakarat olan aşağıdaki beyit ile son vermiştir:

“Mazhar-ı zât-ı Hudâ’sın eş-şalât
Eş-şalât ey fâhr-ı ‘âlem eş-şalât”

Mesnevi bölümünün sonuna “Hatime-i Münâcât” başlığı ile aynı vezinde bir manzume ekleyen şair Hz. Muhammed’in yüzü suyu hürmetine pek çok dua

eder. Şair, bu bölüme de Hz. Muhammed'e ve sahabelerine salat ü selam getirilen aşağıdaki beyit ile son verir:

“Haqq Resûlüne şalât ile tamâm
Cümle aşhâbına daği ve's-selâm”

Eserin ikinci bölümü gazel nazım şekli ile yazılmış altı adet tevşihden oluşur. Şair, bu tevşihlerin sonuna iki beyit ekleyerek eserine hatime verir.

Kelime anlamı itibariyle “süslemek, düzenlemek” gibi anlamlara gelen tevşih, terim anlamı olarak ise Türk din mûsikisinde mevlid ve miraciyye gibi büyük formda ve uzun eserlerin bölümleri arasında okunmak üzere bestelenmiş, güfteleri Hz. Muhammed'i konu alan ilahilere verilen addır. Bölümleri süsleyerek renklendirdiği için bu adla anılmıştır. Tevşihler bazı eski kayıtlarda “tevşih ilâhi, mevlid tevşih” gibi ifadelerle de anılmaktadır. Güfte bakımından na'tlarla aynı nitelikleri taşıyan tevşihler, çoğunlukla serbest şekilde (irticâli) icra edilen na'tlardan, besteli olmaları ve koro hâlinde okunmaları gibi özellikleriyle ayrılır. Güfteleri genellikle iki, üç, beş, altı mısradan ibaret bir kıta şeklindedir (Özcan, 2004: 48).

Şairin eserinin ilk bölümü olarak yazdığı regâibiyyenin yanı sıra eserin ikinci bölümünde mevlid ve miraciyye gibi Regâib gecesinde ilahi suretinde okunmak üzere yazdığı tevşihlere de yer vermesinden hareketle bu eserin telif sebebi olarak mübarek Regâib kandilinde bu şiirlerin halka okunmasını amaçladığı düşünülebilir. Nitekim regâibiyye türünün ilk örneği olarak gösterilen Salâhî'nin regâibiyyesi de benzer şekilde Mevlevî şeyhlerinden Alâeddin Efendi, Nâyî Osman Dede ve Mustafa Haşim Baba'nın bulunduğu bir mecliste Salâhî'den bir Regâibiyye yazmasını istemeleri üzerine yazılmıştır (Akkuş, 1993: 133). *Nazm-ı Regâib* de bu şekilde şairimiz Şâkir'den etrafındaki dostları ya da dönemin idarecileri tarafından yazılması istenen, dahası ısmarlanan bir manzume olarak görülebilir. Nitekim şair, eserinin son iki beytinde:

“Bu regâ'ib nazmını kilik-i ferîd
Eyledi rik'a ile tahîre resîd

Gerçi manzûr-ı şehe şâyân degil
İmtişâl emrine oldum mürîd”

ifadeleri ile bu şiiri rika'a hattı ile ve eşsiz bir kalemlle yazdığını, buna rağmen eserin şaha layık olacak değerde olmadığını ancak kendisine verilen emir gereği bu manzumeyi kaleme aldığını açıkça ifade eder.

Tevşihler “Tevşih-i Evvel, Tevşih-i Sâni, Tevşih-i Sâlis, Tevşih-i Râbi, Tevşih-i Hâmis, Tevşih-i Sâdis” şeklinde isimlendirilmiş olup tamamı aruz ölçüsü ile

yazılmıştır. Tevşihlerin 4 tanesi 4 beyit hâlinde, biri 3, biri de 5 beyit hâlinde kaleme alınmıştır. Gazellerin dördünde Şâkir mahlasını kullanan şair, ikisinde ise herhangi bir mahlas kullanmamıştır.

Şair gerek eserinin ilk bölümü olan mesnevide gerekse tevşihler bölümünde hemen hemen her şairin başvurduğu bazı aruz tasarrufları dışında aruz ölçüsünü kullanmada oldukça başarılıdır.

Nazm-ı Regâib'de mesnevi nazım şekillerinde sıkça başvurulan tahkiye üslubunun hâkim olduğu görülmektedir.

Şâkir'in regâibiyyesinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar/terkipler Türkçe kelime ve tamlamalara nispetle daha çoktur. Türkçe kökenli kelimeler, daha çok fiiller, kişi ve işaret zamirleri ve edat cinsinden kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde işlenen konu, dinî bir konu olduğundan Türkçe ve Farsça kelimelere oranla Arapça kelimelerin daha yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Hem Arapça hem de Farsça ikili, üçlü hatta dördü bir çok terki b kullanılmıştır. Örnek olarak şu ifadeler verilebilir: nür-ı siyâh, ihsân-ı tām, sırr-ı nübüvvet, Manşib-ı şâh-ı nübüvvet, hayrû'l-enâm, nür-ı fâhri'l-mürselin, fâhr-ı 'âlem, Rabb'il-felağ, Rabbü'l-enâm, nür-ı çeşm-i mü'min, ni'me'r-resül, baħr-ı hidâyet, pencşembe-i mâh-ı receb, Hâmilân-ı nür-ı Aħmed, zuhūr-ı nür-ı şâh-ı 'âlem, şefi'-i rüz-ı mahşerü'l-emân...

Şairin eserinde sanatlı ve ağıdalı bir dil kullandığı söylenemez. Bir bakıma dilinin açık ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Ancak yer yer edebî sanatlara başvurduğu da görülmektedir.

SONUÇ

İslamî Türk edebiyatı genellikle dinî konuların işlendiği bir edebiyat olarak varlığını yüzyıllarca sürdürmüştür. Bu edebiyatta Hz. Muhammed'in hayatını merkeze alan birçok edebî tür ortaya çıkmıştır. Miraciyye, kırk hadis, mücizât, hicretü'n-nebi, hilye, gazavât-ı Resulullah, şefaat-name, na't ve mevlid bu türlerden bazılarıdır. Sayısı az da olsa Hz. Muhammed ile alakalı türlerden biri de regâibiyyelerdir. Regâib gecesi, İslam dinine göre Hz. Muhammed'in anne rahmine düştüğü gece olarak kabul edilen ve mübarek üç ayların ilki olan recep ayının ilk cuma gecesidir. Hz. Muhammed'i anma ve günahlarının bağışlanması vesilesiyle İslam âlemince kutlanmaktadır. Dolayısıyla bu mübarek gecenin yani Regâib kandilinin kıymet ve faziletini anlatan manzum eserlere regâibiyye denmiştir. Türk edebiyatında şu ana kadar tespit edilen beş regâibiyye vardır. Bu çalışmanın başlıca konusu olan Şâkir'in *Nazm-ı Regâib* adlı eseri ile bu sayı altına ulaşmıştır.

Nazm-i Regâib, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY06635 demirbaş numarası ile kayıtlı olup rika'a hattı ile kaleme alınmıştır. Müstakil bir eser olup 12 varaktır. Eser, Şâkir ismi ile kütüphane kayıtlarında bulunmaktadır. Eserde "Şâkir" ismi/mahlası altı defa kullanılmıştır. Eserin herhangi bir yerinde müellife ya da eserin telif tarihine dair bir bilgi bulunmadığından tam olarak Şâkir adlı/mahlaslı şairin kim olduğu tespit edilememiştir. Kaynaklarda Şâkir mahlasını kullanan 9 şair tespit edilmiştir. Ancak bu şairlerden hangisinin *Nazm-ı Regâib*'in müellifi olduğunu kesin olarak anlamak mümkün olmamıştır.

Eser yapı itibarıyla iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 134 beyitten oluşan bir mesnevidir. Mesnevi arzun "fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün" kalıbı ile yazılmıştır. Bu kalıp aynı zamanda tanıttığımız regâibiyyelerden ikisinde ve ayrıca *Vesiletü'n-Necât*'ta kullanılan aruz kalıbıdır. Mesnevi yedi ayrı bölüm hâlinde kaleme alınmıştır. Eserde klasik mesnevi tertibinde takip edilen giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş gibi bölümler olmakla beraber mesnevilerde genellikle başta bulunan münâcât bölümü, hatimedden sonra verilmiştir. Eserdeki nakarat beyitleri öteki regâibiyyeler ile *Vesiletü'n-Necât*'taki nakaratlar ile benzerlikler taşımaktadır. Mesnevinin bölümlerinde öncelikle Hz. Muhammed'in nurunun yaratıldığı ve bütün kâinatın da o nurdan yaratıldığı, o nurun Hz. Âdem'den başlayarak diğer peygamberlerin alınlarına yansiyarak nihayet Hz. Abdullah'a ondan da Hz. Âmine'ye geçtiği tahkiye üslubu ile anlatılmıştır. Bu bölümde Hz. Muhammed oldukça sanatlı ifadelerle övülmüştür.

Eserin ikinci bölümü gazel nazım şekli ile kaleme alınan altı tevşihden ibarettir. Mevlit veya miraciyye gibi dinî manzumeler okunurken bölümler arasında okunmak üzere Hz. Muhammed'i öven şiirlerden bestelenmiş eser demek olan tevşih şairin sanat gücünü göstermesi açısından önemlidir.

Şair gerek mesnevi bölümünde gerekse tevşihlerde aruz veznini kullanmada oldukça başarılıdır.

Eser, dinî bir içerikte olmasından dolayı dinî edebiyatın ortak kelime dağarcığında olan pek çok kelime ve terkip kullanılmakla beraber genel anlamda anlaşılır bir dil ile kaleme alınmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehçe-i Osmânî*, (hızl: Recep Toparlı), Ankara: TDK Yayınları.

AKKUŞ, Mehmet (1992). “Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhi'nin Matla'u'l-Fecr'i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXXII, Ankara.

AKKUŞ, Mehmet; DERMAN, Uğur (2008). *Süleyman Çelebi, Mevlid*, Ankara: DİB Yayınları.

ASLAN, Halide (2009). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Mübarek Gün ve Gecelerden Kandiller”, *İstem*, S.13, s.s. 199-231.

BİLGİN, Orhan (1990). *Külliyât-ı Şemsî (Divân-ı Hadîkatü'l-Meânî)*, İstanbul.

ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998). “Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları.

İPEKTEN, Haluk vd., (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KANAR, Mehmet (2009). *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

KEMİKLİ, Bilal (2016). *Mevlit Külliyyatı I*, Ankara: DİB Yayınları.

KÖKSAL, Mehmet Fatih (2005). “Klâsik Edebiyatımızı İsimlendirme Meselesi”, *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, s. 11-28. Ankara: Akçağ Yayınları.

LEVEND, Ağâh Sırrı (1972) “Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *TDAY Belleteri*, Ankara, s. 35-80.

Mehmed Bahaeddin (1997). *Yeni Türkçe Lügat*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Muallim Nâci (1995). *Lügat-ı Nâci*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Mustafa bin Şemseddin Ahterî (1310). *Ahterî Kebîr*, İstanbul: Matba'a-i Âmire.

ÖZCAN, Nuri (2004). “*Mevlid*”. TDVİA, Cilt: 29, İstanbul, s. 484-485.

ÖZCAN, Nuri (2004). “*Tevşih*”, TDVİA, Cilt: 41, İstanbul: TDY Yayınları.

Şâkir, *Nazm-ı Regâib*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY06635.

TEKELİ, Hamdi (2007). “*Regâib Gecesî*”, DİA, s.XXXIV, ss. 535-536, İstanbul: TDY Yayınları.

YEKBAŞ, Hakan (2010). “Klasik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi'nin Regâibiyyesi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S. 42, Erzurum.

YEKBAŞ, Hakan (2011). “Receb Vahyî ve ‘Leyle-i Regâ'ib’ Adlı Regâibiyyesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Bahar, C. 4, S. 17, s. 204-224.

Şemseddin Sâmî (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

YILDIZ, Âlim (2008). “Regâibiyye ve Üsküdarlı Sâfi'nin Bir Regâibiyyesi”, *Somuncu Baba, Aylık İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S. 90.

METİN

1b

Bismillâhirrahmânirrahîm

Fâ'î lâ tûn / fâ'î lâ tûn / fâ'î lûn

- 1 İbtidâdan söyleye Allâh adını
İntihâda seyr kıl imdâdını
- 2 Allâh adı derdlere dermândur
Allâh adı cânlara cânândur
- 3 Allâh adınsız şürû' olan işi
Ebter olur başa çıkmaz bir kişi
- 4 Şevk ile Allâh de ey mü'min hemân
'Aşk ile Allâh de her ân ü zamân
- 5 Tâ ide sende tecellî-i zühûr
Bâb-ı kalbe yüz tuta nice sürûr
- 6 Hâne-i kalbün ebed pür nûr olur
Mâsivâ-yı haq gönülden dür olur
- 7 Açılır Haq'dan yaña bir revzene
Dâhil olur dâr-ı huld-ı me'mene

- 8 Hāşılı nūr-ı siyāhı keşf eder
Sālik-i rāh-ı hudā olup gider
- 9 Gūş kıl pendimi Allāh de müdām
Hāq Ta'ālā eyleye ihsān-ı tām
- 10 Raḫmeti deryāsına ğarķ eyleye
Nūr zulmet perdesin ğarķ eyleye
- 2a
- 11 Biz günāhkārānı mağfūr eyleye
Zenbimiz 'afv ile mestūr eyleye
- 12 Bu du'āda **Şākir**'i yād eyleyin
Ola rıdḫān-ı Hudā'da mu'temen

Āġāz-ı Suḫan

- 13 Ey kılan sırr-ı nübüvvetden su'āl
Söyleyem bu mebhāşa bir nev-maķāl
- 14 Mañşib-ı şāh-ı nübüvvetden ḫaber
İster iseñ māyesinden bir eşer
- 15 Cümle maḫlūķātden evvel tāb-dār
Oldı bir nūr-ı şeref-baḫş āşikār
- 16 İşte budur nūr-ı faḫri'l-mürselin
Turur idi ḫayş-i māşā'el-metin
- 17 Çün irāde kıldı maḫlūķātı Hāq
Feyz ede bu 'āleme Rabb'il-felaķ
- 18 Hāķ edip bu nūrdan dōrt kıt'a nūr
Eyledi bu neş'enüñ feyzi zuhūr
- 19 Birisi anuñ kalemdir ber-güzin
Biri levḫ ü biri 'arş oldı birin
- 20 Oldı dōrdüncü kısım da dōrt kısım
Ḥāmilān-ı 'arş evvelkiye ism

- 21 Biri kürsîdür o nûruñ müstebân
Birisi sâ'ir melâ'ik bî-gümân
- 22 Kısm-ı rābi' yine dört kısım oldu hep
Birisi gökler anuñ şorma sebeb
- 23 Biri arz ü biri nār ü cenneti
Halk edüp kıldı Hudā çok rahmeti
- 24 Yine dördüncü olup dört başşu hep
Biri nūr-ı çeşm-i mü'min kıl edeb
- 2b
- 25 Biri nūr-ı kalb-i mü'min kim aña
Ma' rifet nām oldu ey şāhib-vefā
- 26 Birisi nūr-ı lisān-ı mü'min'in
Bundadır tevḥīd bil ḥaḳḳe'l-yaḳīn
- 27 Oldı dördüncüsü rûḥ-ı Aḥmedî
Geldi envāra şafā-yı sermedî
- 28 Oldı üç yüz yigirmi dört biñ yıl tamām
Cümle maḥlûḳātdan aḳdem ey mehāmm
- 29 Saña Allāh kıldı zātıyla şalāt
Eş-salāt ey faḥr-ı 'ālem eş-salāt
- Mebḥaş-ı Rûḥ-ı Aḥmedî**
- 30 Diñle imdi şimdi ol rûḥ-ı şerīf
Ol 'afif ü ol nazīf ü ol laṭīf
- 31 Hāḳ Ta' ālā zātına ta' zīm için
Ol mübārek rûḥuna tekrīm için
- 32 Rûḥunu cismi gibi taşvīr idüp
'Ālemi anuñ ile tenvīr idüp
- 33 Re'sini 'ayn-ı hidāyet kıldı Hāḳ
Gerden-i pāki tevāzu' da eraḳḳ

- 34 Çeşm-i m̄zāğı hayādan kıl kabūl
Cephesi ʿ ayn-ı yakīn niʿ meʿ r-resūl
- 35 ʿ Ayn-ı şabr oldı demān şāh-ı dīn
ʿ Ayn-ı şıdk oldı lisān-ı nāzenīn
- 36 Ruḥları oldı muḥabbetden nişān
Ḳalbi ḥaḳḳā ki veraʿ da müstebān
- 37 Baṭnı zūhd ü dizleri ḥavf-ı Ḥudā
Pāy-ı pāki istikāmet-āşinā
- 38 Eyledi Ḥaḳ şefḳat ile terbiye
Rūḥ-ı pāki raḥmet ile terbiye
- 3a
- 39 Cümleden mümtāz idüp Allāh anı
Cümleden serbāz idüp Allāh anı
- 40 Başına koydı anuñ tāc-ı yakīn
Hem ridāsıdır hüdā ey kām-bīn
- 41 Ḥalk idüp Allāh on iki ḥicāb
Her birinden geçdi rūḥ-ı müsteṭāb
- 42 Her birinde nice biñ tesbīḥi var
Söylenürse bu maḥalde söz uzar
- 43 Her birinde dürlü dürlü zikri var
Her ḥicābuñ nevʿ -i āḥir fikri var
- 44 Saña Allāh kıldı zātıyla şalāt
Eş-salāt ey faḥr-ı ʿ ālem eş-salāt
- Beyān-ı İzhār-ı Ervāḥ-ı Enbiyā**
- 45 Çünki tesbīḥātı tekmīl eyledi
Rāvīler bugüne tescil eyledi
- 46 Bir şecer ḥalk eyledi ol Züʿl-celāl
Nāmına dirler yakīn kıl imtişāl

- 47 Eyledi rûh-ı Muhammed Muştafâ
Ol dıraht-ı müntehâya i' tilâ
- 48 Dürlü tesbîhât ile anda daği
Durdı kırk biñ yıl o yirde o sağî
- 49 Koydı bir mir'âtı karşusına hağ
Ey habîbim hüsn-i taşvîrine bağ
- 50 Çünkü gördi ahsen-i şüretde ol
Secde-i şükr eyledi ol dem Resûl
- 51 Kıldı bundan soñra ol Rabb-ı Cemîl
Nürdan zencîr ile bir kandîl
- 52 Koydı rûh-ı Muştafâ'yı içine
Mebde' ola tâ ki ol ins ü cinne
- 3b
- 53 Başladı esmâ-i hüsnâ zikrine
Bağr-ı vağdetde o esmâ zikrine
- 54 Şuğlı çünkim geldi Rağmân ismine
Mazhariyet düşdi ol ân ismine
- 55 Rağmet ile çün nazâr kıldı İlah
Bu hayâdan dirildi ol pâdişâh
- 56 Oldı her bir kağresinden bir nebî
Enbiyâ ervâhı oldı her deri
- 57 Oldı kandîl altı ervâh ile pür
Her biri bağr-ı hidâyet içre dürr
- 58 Rûh-ı fağr-i ' âleme oldı hiğâb
Kıl nazâr eğrâfa ey ' âli-cenâb
- 59 Hağbemâ fermân nazâr kıldı o mâh
Toldı envâr-ı nazârla cây-gâh

- 60 Enbiyā görüp didi nūr-ı behī
“*Rabbenā men ğaşşenā bi-nūrihi*”³
- 61 Hıağ Ta‘ ālā’ dan hııtab oldu o dem
Gūş idin ey zümre-i ‘ āli-himem
- 62 Ol hıabı̄bim nūrıdur zāhir olan
Sizi ğaşy iden bu dem bāhir olan
- 63 Siz anı taşdıķ ile me’mürsız
Zātını tevķir ile mecbürsız
- 64 Her biriñize nübüvvet viririm
Her biriñize fütüvvet viririm
- 65 Cümlesi birden idüp taşdıķ-i tām
Şāhid oldu anlara Rabbü’l-enām
- 66 Saña Allāh kıldı zātıyla şalāt
Eş-salāt ey fahr-ı ‘ ālem eş-salāt
- Beyān-ı Zuhūr-ı Sā’irü’l-esyā**
- 4a
- 67 Diñle imdi ey Resül’ün ‘ aşıķı
Rāh-ı ‘ aşkuñ cān ü dilden şadıķı
- 68 Şoñra Kāhhār ismine kıldı şürü‘
Zāhir oldu bu aşıldan çok fūrü‘
- 69 Saıvet-i Hıağ’dan yine dökdi ‘ araķ
Halk olındı ol ‘ araķdan mā-sebaķ
- 70 Ol mübārek başınuñ ya‘ nı deri
Oldı ervāh-ı melā’ik serseri
- 71 Vech-i pākinden zuhūr iden ‘ araķ
Oldı encümle kevākib bā-nesaķ

³ Ey Rabbim, bizi nuruyla kim kuşattı?

- 72 Şadı derinden ‘ ulemā şālihūn
Hem şehīdān rūhları oldu bütün
- 73 Arkasından Beyt-i Ma‘ mūr Ka‘ be hem
Beyt-i Mağdes Ravza-i pāk ü etemm
- 74 Kaşlarından mü‘minin ü mü‘nināt
Esfelinden kāfirin ü müşriqāt
- 75 Pālarından bu zemīn itdi zuhūr
Cümle maḥlūkāt-ı sâ‘ir bī-kušūr
- 76 Bu sebeddendir ebū‘l-ervāh olur
Netekim Ādem ebū‘l-eşbāh olur
- 77 Cümleten ervāh rūh-ı Aḥmedī
Hep ihāta kıldılar ol emcedi
- 78 Cümle tesbīh ile idüp tavāf
Rūh-i Aḥmed oldu ol demde muṭāf
- 79 Bunda söz çokdur disem taṭvīl olur
‘ Ārifān bir nebzeden rāhı bulur
- 80 Dört şaf oldu cümle ervāh o zamān
Şaff-ı evvel enbiyā oldu hemān
- 81 Şaff-ı şānī evliyā-i rāsiḥūn
Şaff-ı şāliḥ mü‘mināt ü mü‘minūn
- 4b
- 82 Şaff-ı rābi‘ kāfirin-i bī-edep
Kadr-i māşā ṭurdu ervāh anda hep
- Beyān-ı Halkū‘l-ecsād**
- 83 Çün irāde kıldı ol Ḥayy ü Qadır
Kim vücūda gele ol bedr-i münīr
- 84 ‘ Ālem-i ecsām bula ḥōş nizām
Kim vücūda gele ol ḥayrū‘l-enām

- 84 Mā-i ʔinden Ādem'i taḥmīr idüp
Aḥsen-i şūret ile taşvīr idüp
- 85 Aḥmed'ün nūrını ol Bārī Ḥudā
Ādem'ün alnında kıldı pūr-ziyā
- 86 Çünki Ḥavvā şīşe oldı ḥamise
Nūr oldı hazret-i Ḥavvā ile
- 87 Şīt ʔoğdı anda nūr itdi ʔarār
Cephesinde oldı ol nūr āşikār
- 88 Çünki Ādem gördi nūruñ naḳlini
Düşürüp ol demde başa ʔaḳlını
- 89 ʔAhd-i mişāḳ itdi oğlı ile ol
Kim bu nūruñ ḥıfzını kılsuñ ʔabūl
- 90 Ṭayyibīn ü ṭayyibāta naḳl ile
Ṭāhirīn ü ṭāhirāta naḳl ile
- 91 Tā ki geldi Nūḥ'a İbrāhīm'e hem
Vardı İsmā'il'e ol nūr-ı etemm
- 92 Gezdi aşlāb ile erḥāmı o şāh
Ḥıfz idüp nā-pākdan zātuñ ilāh
- 93 Tā ki ʔ Abdulmuṭṭalib'de kıldı cā
Andan ʔ Abdullāh'a itdi i' tilā
- 5a
- 94 İrdi ʔ Abdullāh'a cün ḥadd-i bülüg
Cebhesinden lāmi' olmadı fūrüg
- 95 Ḥākim-i Ṭaybe Vehb-i ʔ Abd-i Menāf
Duḫterūñ tezvīce geldi bī-ḥilāf
- 96 Āmine Ḥātūn o paḳīze-nihād
Bula ʔ Abdullāh'dan ol nīl-murād

- 97 ' Aqd idüp ol iki mâhı hâzîrân
Oldı ser cümle kabâ'il şâhidân
- 98 Çünkü pencşembe-i mâh-ı receb
Gicesidür gicelerden müntehab
- 99 Dir ki ' Abdullâh'a o zât pāk pāk
İztîrâb el virdi gūyâ kim helāk
- 100 Bir hecîne geşt için oldum süvâr
Gönlüme bulam havâlîde qarâr
- 101 Nâgehân ol nâqa şiddet eyledi
Zabta kâdir olmadım gör n'eyledi
- 102 Berr ü yabanı tutup gitdi hemân
Nâ-ümîd oldım hayâtımdan o ân
- 103 Bir harâret geldi dehşetden baña
Hiç ümîdim kalmadı kıldım bükâ
- 104 Çeşmime düş oldı bir küh-ı ' azîm
Dâmeninde bir beyâz seng-i cesîm
- 105 Bir büyük kâse turur cevherden ol
İçi tolu sût ki cân ister vüşûl
- 106 Ol mağâlde turdı ol serkeş deve
Cümlesin içdim anuñ seve seve
- 107 Zâ'il oldı ol harâret ol ' atş
Gitdi qalbimden o hâl-i keşmekeş
- 108 Geldi ' Abdullâh o şeb hânesine
Kim yakın oldı Resûl anesine
- 5b
- 109 Naql olındı mâh-ı mes' ud-ı receb
Hâşılı ilk cum' ası idi o şeb

- 110 Oldı ol dürr-i yetıme hāmıle
Raḥmet-i ‘āmmı cihāna şāmıle
- 111 Ol gıce gönülde oldı hōş nidā
Kim zuhūr ider Muḥāmmmed Muştafā
- 112 Çok kilīsālar ḥarāb oldı o şeb
Nice büt nice şanem kesr oldı heb
- 113 Bildiler taḥkık idüp ehl-i vuḫūf
Kāhinān ü mübedān ü feylosōf
- 114 Āmıne ider recebde hāmıle
Olduğumda ol şafā-fercām ile
- 115 Bir güzel zāt itdi ḥānemde zuhūr
Gögsüme baḫdı ve çok kıldı sürūr
- 116 Didi batnıma işāret iderek
Es-selām ile beşāret iderek
- 117 Ben didim kimsin eyā zāt-ı kerīm
Ādem'im ben didi bā-luḫf-ı ‘azīm
- 118 Müjde bu batnındaki ḥayrū'l-beşer
Faḫr-ı ‘ālemdür ki senden toğısar
- 119 Nā'il oldıñ şükr kııl bu devlete
Lāyıḫ oldıñ ḥamd kııl bu ‘izzete
- 120 Māh-ı şānı oldı bu üslüb ile
Şit geldi söyleşüp maḫbüb ile
- 121 Māh-ı şāliş geldi İdrīs nebı
Māh-ı rābi‘ ḥazret-i Nūḫ necı
- 122 Māh-ı ḥāmis Hūd ü sādıs İbrāḫım
Sābi‘ İsmā‘ıl zebıḫ-i müstaḫım

- 123 Sekizinci ayda Mūsā-yı melîh
Toğuzuncu ayda ‘İsā-yı Mesîh
6a
124 Her biri teşrîf-i mağdem eyledi
Her biri terhîb-i aḥkem eyledi
124 Çün rebî‘ ü’l-evvel oldı māhımız
Başdı dünyāya kadem ol şāhımız
125 Mazhar-ı zāt-ı Hudā’sın eş-şalāt
Eş-şalāt ey faḥr-ı ‘ālem eş-şalāt

Hātıme-i Münacāt

- 126 Ey Hudāvendā o nūruñ ‘aşkına
Kalb-i mū’minde zuhūruñ ‘aşkına
127 Hāmilān-ı nūr-ı Aḥmed ḥürmeti
Vāşılān-ı nūr-ı Aḥmed ḥürmeti
128 Mebde-i küll feyz-i aḥdes ḥaḥkıyçün
Müntehā-yı küll-i maḥdes ḥaḥkıyçün
129 Gice gündüz āh iden dil ḥürmeti
Derd-i ‘aşḳ-ı zāta nā’il ḥürmeti
130 Bizi kıl rāh-ı sülükunda metīn
Nefs-i bed şerrinden it yā Rab emīn
131 Eyleme me’yūs-ı didāruñ bizi
Eyleme maḥzūn-ı āzāruñ bizi
132 Lezzet-i didār ile kıl muğtenem
Bulalım rıdvān-ı ekberde ne‘am
133 Hem bu ‘āşī Şākir’i maḡfūr kıl
Zenbini ‘afvuñ ile mestūr kıl
134 Ḥaḥḳ Resūlüne şalāt ile tamām
Cümle aşḥābına daḥi ve’s-selām

Tevşih-i Evvel

Fâ'î lâ tün / fâ'î lâ tün / fâ'î lün

- 1 Baħr-i vahdet-âşinâ gelsün beri
Derd-i 'aşka mübtelâ gelsün beri
- 6b
- 2 Kimdür ol şâh-ı serîr-i ıştıfâ
Vâkıfân-ı Muştafâ gelsün beri
- 3 İsteyen nür-ı cemâlınden ziyâ
Var ise bir cân fedâ gelsün beri
- 4 Kim zühür-ı nür-ı şâh-ı 'âlemi
Fehm idenler **Şâkirâ** gelsün beri

Tevşih-i Şânî

Fâ'î lâ tün / fâ'î lâ tün / fâ'î lün

- 1 Yâ şefî' -i rûz-ı maħşerü'l-emân
Nite 'ışyân içre kaldım nâ-tüvân
- 2 Hâk katında rütbe-i zâtuñ için
Nür-ı luftuñ riştesinden vir nişân
- 3 Kim ki derd-i 'aşkına olsa düçâr
Vâşıl-ı dergâh-ı Hâk'dur bî-gümân
- 4 Eyle Allâh 'aşkına bu **Şâkir**'iñ
Defter-i 'ışyânımı halkdan nihân

Tevşih-i Şâliş

me fâ' î lün / me fâ' î lün / me fâ' î lün / me fâ' î lün

- 1 Göñül âyinesin sil baħ Muhammed kimdür idrâk et
Anı mir'ât idindi Hâk Muhammed kimdür idrâk et
- 2 Ne mümkün vaşfını bilmek kuşür-ı 'aql ile bizler
Hudâ vaşşâfidur muţlâk Muhammed kimdür idrâk et

- 3 İder cüzî işâretle o sultân-ı melâ'ik cünd
Felekde mâhî iki şakq Muhammed kimdür idrâk et

Tevşîh-i Râbi'

Fâ'î lâ tûn / fâ'î lâ tûn / fâ'î lûn

- 1 Ey ebû'l-ervâh şâh-ı enbiyâ
Ve'y sipehsâlâr-ı cünd-i etkiyâ
- 2 Ümmet-i 'aşîlerüñ cem' oldılar
Kıl şefâ' at bizlere yâ Muştafâ
- 3 Derd-i 'işyân kıddimiz kıldı dü tâ
Merhem-i lütfuñ ile eyle devâ
- 4 Eyleme me'yûs-ı ihsânüñ bizi
Muştafâ'sın murtazásın müctebâ

Tevşîh-i Hâmis

me fâ' î lûn / me fâ' î lûn / me fâ' î lûn

- 1 Bu meclis meclis-i şâh-ı risâletdür
Buna cem' olan ihvân-ı sa' âdetdür
- 2 Zuhûrî kâ'inātuñ 'illetidür
O mebdde müntehâ-yı her nihâyetdür
- 3 Yolunda cân ü başı terk idenler
Re'is-i bezm-i erbâb-ı şehâdetdür
- 4 Hemân tüt dâmen-i ihsânüñ ey Şâkir
Seni reddeylemez kân-ı 'inâyetdür

Tevşîh-i Sâdis

Fâ'î lâ tûn / fâ'î lâ tûn / fâ'î lâ tûn / fâ'î lûn

- 1 'Âlemîne rahmet için geldiñ ey sultân-ı dîn
Şâhrâh-ı ihtidâya dâmenüñ hablü'l-metîn

- 2 Sen o sultān-ı risāletsin saña maḥsūb olan
Şübhesiz elbet olur ehvāl-i dūzaḥdan emīn
- 3 Hākḫāyūñ ḫudsiyānuñ dīdesinde küḫl olur
İftihār eyler semāvāta vücūduñla zemīn
- 4 Ḥayli demdür mübtelā-yı derd-i ‘iṣyāndur meded
Şākīr’i eyle şefā‘ at şerbetiyle kāmīn

Bu reḡā’ib nazmını kilik-i ferīd
Eyledi rik‘a ile taḫrīre resīd

Gerçi manzūr-ı şeḫe şāyān degil
İmtiṣāl emrine oldum mūrīd

Eserin Tıpkıbasımı

